

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

**РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
на тему: «УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
БАНКІВСЬКИХ ПОЗИЧОК»**

Виконавець:

Студентка 6 курсу, 63 групи
Факультету фінансів і банківської справи
Дудко Дар'я Ігорівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Коваленко Вікторія Володимирівна _____

/підпис/

ОДЕСА 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах в Україні спостерігається збільшення банківського кредитування. У зв'язку з цим, банки стикнулися із проблемою невиконання кредитних зобов'язань. Саме тому роль застосування банківськими установами сучасних методик оцінювання кредитоспроможності позичальників при наданні кредитів в умовах кризових явищ у сфері економіки тільки зростає. Відсутність адекватних методик в кінцевому результаті може привести банк до виникнення значних проблем, адже кожний недооцінений банківський ризик може становити ризик виникнення збитків банку. Однак повністю нівелювати ризики під час провадження банківської діяльності неможливо. Цим обумовлюється необхідність мінімізації та обмеження впливу ризиків на процес управління ними, а не повне їх уникнення.

Основною доходною частиною банківського бізнесу є кредитування. Проблема ризику платоспроможності та надійності банків пов'язані, в першу чергу, з мінімізацією ризику повернення кредитних коштів за рахунок підвищення якості забезпечення банківських позичок у тандемі із методами і процедурами управління ним. Тому саме застава виступає сильною стороною при зменшенні ступеня ризику.

Проблематикою вивчення тематики з кредитування, фінансів, управління забезпеченням банківських позичок займалися: Гагауз В.М., Коваленко В.В., Дудко Д.І., Гатаулліна Е.І., Мрочко Я.Я., Бурлаєнко Т.І., Костюк В.А., Стеренчук М.М., Петрушко Я.Р., Ярмакович Н.Л., Зайцев О.В., Зубова В.В., Фурик В.Г., Кулик І.М. та ін.

На етапі розвитку ринкових умов в сучасному світі, економіка України потребує посилення ролі банківської системи для економічного розвитку. На прибуток від кредитування може впливати зниження платоспроможності

позичальників, що залежить від виникнення певних кризових явищ, які відбуваються в певні періоди часу, такі як світові фінансові кризи, військовий стан, пандемія тощо. Внаслідок цього виникає необхідність правильної організації процесу кредитування та безперервного розвитку управління забезпеченням банківських позик. Тому реструктуризація стандартів банківського кредитування, що має, як наслідок, підвищення загальної ефективності управління кредитними ризиками, є особливо актуальною в сучасних умовах розвитку банківського бізнесу.

Економіка має властивість швидко змінюватись, саме тому підвищенню ефективності та перегляд стандартів оцінки, положень, різноманітних підходів та методів, що забезпечують повернення кредитних ресурсів, має бути відведена значна роль. Одну з провідних ролей тут грає застава майна та майнових прав, як найбільш ефективний метод забезпечення повернення банківських позичок. Розгляд та пошук нових шляхів для розвитку ефективного забезпечення банківських кредитів, методів оцінки є передусім необхідним задля зниження кредитного ризику, і, як наслідок, зниження ризику виникнення вірогідних збитків, зважаючи на умови невизначеності та нестабільності, в яких наразі перебуває економіка, а також це сприяє розвитку банківського сектору та економіки в цілому.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретично-методичних та практичних аспектів управління забезпеченням банківських позичок, а також розробка пропозицій та вдосконалення технології оцінки для забезпечення ефективності управління банківських позичок.

Досягнення мети дослідження потребує постановки та вирішення завдань:

- дослідити питання методичних засад кредитування та застави, як виду забезпечення банківських позичок;
- розкрити характеристику кредитування та методичні інструменти його здійснення;

- розкрити функції застави, методичні підходи до оцінки заставного забезпечення;
- провести аналіз банківських установ та визначити місце ПАТ АБ «Південний» на Фінансовому ринку;
- визначити тип кредитної політики ПАТ АБ «Південний»;
- визначити ключових напрямки розвитку банківських кредитів та запропонувати ймовірні сценарії тенденції щодо розвитку кредитного ринку та вдосконалення технології оцінки для забезпечення ефективності управління банківських позичок.

Об'єкт дослідження – процес управління забезпеченням банківських позичок.

Предметом дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів використання певних інструментів для ефективного управління забезпеченням банківських позичок.

Методологія дослідження. При виконанні кваліфікаційної роботи були використані прийоми статистичного, економічного, фінансового аналізу, а також такі методи дослідження: групування, аналіз, синтез, зіставлення, порівняння статистичних даних, графічно-аналітична побудова таблиць – для наочного відображення результатів дослідження, кореляційно-регресійний аналіз – для оцінки впливу та виявлення характеру та тісноти зв'язку між показниками, що характеризують діяльність банків тощо.

Інформаційною базою дослідження є: Конституція України, нормативні документи, статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України; матеріали наукових конференцій, наглядова та грошово-кредитна статистика Національного банку України, інформація та документи, наявні на сайті ПАТ АБ «Південний» та інших джерелах, таких як НБУ, МінФін та ін. Розрахунки виконано на підставі оприлюдненої звітності та статистичної інформації, оскільки внутрішні документи Банку заборонено використовувати для запобігання розкриттю банківської таємниці.

Наукова новизна одержаних результатів являє собою доведення практичної цінності безперервного вдосконалення оцінки позикового забезпечення для найбільш ефективної оцінки позичальника та зниження ризику задля банківської установи та фінансової стабільності банків України.

Практична цінність одержаних результатів – отримані результати щодо вдосконалення технології оцінки позичальника та його майна можуть бути використані банками при управлінні забезпеченням банківських позичок.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна магістерська робота є самостійно виконаним дослідженням. Розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження.

1. Коваленко В.В. Дудко Д.І. Місце кредитного менеджменту в організації ефективної кредитної діяльності банків. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Одеса: ОНЕУ, 2024. № 10 (323). С. 62-69.

2. Дудко Д.І. Стратегічні вектори розвитку фінансово-кредитної системи в сучасних умовах. Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції: збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів до 80-річчя від дня заснування банківського інституту (Харків, 5 квітня 2024 р.). Харків: ХНУ ім. Каразіна В.Н., 2024. С. 60-63.

3. Коваленко В.В. Дудко Д.І. Методичний інструментарій управління забезпечення банківських позичок. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 5 квітня 2024 р.). Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 319-322.

4. Жердецька Л.В. Дудко Д.І. Монетарна політика в умовах воєнного стану. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: збірник матеріалів Міжнародної науково-

практичної Інтернет-конференції (Одеса, 5 квітня 2024 р.). Одеса: ОНЕУ, 2024.
С. 287-289.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У даній роботі висвітлено актуальні проблеми, пов'язані з управлінням забезпеченням банківських позичок.

У першому розділі кваліфікаційної роботи магістра було висвітлено питання щодо методичних засад кредитування та застави, як виду забезпечення банківських позичок. Розкрито характеристику кредитування, детально описані методичні інструменти його здійснення, розкрито функції застави, методичні підходи до оцінки заставного забезпечення.

Банки, як фінансові установи, грають провідну роль на шляху до розвитку національної економіки в цілому. Банк являє собою фінансового посередника, який акумулює грошові кошти в потрібному напрямку. Шляхом отримання позички, підприємство отримує найбільш ліквідний ресурс, завдяки якому має можливість проваджувати операційну діяльність, поширювати географію збуту продукції, розширяти та розвивати бізнес в цілому, що, у свою чергу, сприятиме розвитку економіки країни та підвищуватиме рівень ВВП.

Досліджено питання комплексної оцінки позичальника, з метою зниження рівня ризику, аби попередити можливе потенційне виникнення проблемних кредитів. Окреслено вагомі перешкоди під час кредитування бізнесу, серед яких: високі ставки по кредитах; кредитоспроможність позичальника; коливання валютного курсу; складність процедури отримання кредиту; конкуренція фінансових установ на фінансовому ринку. Детально описано важливі концептуальні основи заставного забезпечення в якості забезпечення потреб банку-кредитора у разі неплатоспроможності позичальника. Для найбільш наочної демонстрації складено відповідні таблиці та рисунки.

У другому розділі кваліфікаційної роботи магістра було висвітлено результати аналізу проблемних кредитів (NPL) банків, темп приросту по кожному з 25 банків з найбільшим обсягом кредитного портфеля, створено

відповідні діаграми та продемонстровано динаміку змін, виконано відповідні висновки після проведення дослідження.

Здійснено аналіз банківського сектору, розглянуто динаміку показників сумарних активів банків, зокрема, кредитів, а надалі – здійснення аналізу та визначення динаміки кредитів за категоріями, надано відповідні роз'яснення.

Показано динаміку показників сумарних активів комерційних банків та динаміку обсягу наданих кредитів по банкам України. Здійснено аналіз робочих активів ПАТ АБ «Південний» та визначено темп приросту, визначено тип кредитної політики. Проаналізовано доходи та витрати ПАТ АБ «Південний», визначено зміни у відсотковому виразі, темпи приросту.

Визначено основні джерела доходу банківських установ, також наведено Топ банківських установ за рівнем прибутку за 3 квартали 2024 року (січень-вересень) з розподілом: банки з приватним капіталом, державні банки та банки з іноземним капіталом. Визначено, що ПАТ АБ «Південний» посідає 3 місце у топі банків з приватним капіталом за рівнем прибутку.

Також досліджено досвід банківського кредитування зарубіжних країн, що, у свою чергу, допомагає розвивати національні стандарти з кредитування, спираючись на досвід іноземних країн. За кордоном найбільш популярними є саме іпотечні позики (житлова та комерційна нерухомість). Визначено характерну особливість фінансово-кредитних установ зарубіжних країн: поділ на цільові кредитно-ощадні банки та кредитно-банківські установи. Система кредитування залежить і від країни: наприклад, у Данії діє система іпотечного кредитування, за якою 100% іпотечних зобов'язань перетворюються на цінні папери, що згодом реалізуються на ринку з метою залучення джерел фінансування. З огляду на це, на цю країну припадає приблизно 30% іпотечних кредитів в обігу в Європейському Союзі.

Загалом, у більшості зарубіжних країн із розвиненим іпотечним кредитуванням система підлягає реформам і встановленню певної певної межі іпотечного кредиту із врахуванням розрахованої банком ціни реалізації застави, що визначається законом.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи магістра було розглянуто метод кластерного аналізу, здійснено, безпосередньо, кластерний аналіз, а також представлено пропозиції щодо вдосконалення і адаптації до нових умов управління забезпеченням банківських позичок та надано рекомендації щодо вирішення ймовірних проблем.

Виявлено ключові моменти, які можуть стати на заваді кредитування внаслідок військових дій, запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем.

Розглянуто ймовірні сценарії розвитку подій, а також наслідки цих сценаріїв задля ефективного кредитного менеджменту.

З огляду на військові дії, що тривають, обстріли, методики, що працювали до військового вторгнення – можуть виявитися неефективними за сучасних умов, в результаті чого виникає необхідність їх перегляду.

Запропоновано класифікацію підприємств-позичальників для найбільш повної оцінки бізнесу, оскільки бізнес, що перебував в окупації чи на лінії фронту сильно постраждав і підприємства зазнали значних збитків.

Завдяки запропонованій ідеї з класифікацією, буде можливість більш детально оцінити потенційного клієнта, що призведе бізнес до отримання грошових активів, що дозволить розширювати та розвивати свою діяльність, запроваджувати нові продукти, забезпечувати роботою більшу кількість людей внаслідок розширення бізнесу, а загалом також розвиватиме економіку країни. Підприємство утримуватиме позиції на ринку та буде конкурентоспроможним, сплачуватиме кредити, банк отримує прибуток у вигляді відсотків, і, в свою чергу, може відповідати по власним зобов'язанням.

Усі рекомендації при належному застосуванні здатні підвищити якість кредитного менеджменту та вдосконалити технологію оцінки. Ефективний кредитний менеджмент дозволить банку знизити рівень ризику та запобігти виникненню проблемних кредитів, що позитивно впливатиме на розвиток банку, як бізнесу, а також економіки України в цілому.

Напрямами подальших досліджень можуть виступати: розвиток кредитного менеджменту та вдосконалення технології оцінки заставного забезпечення в умовах військового стану.

ВИСНОВКИ

За результатами підготовки кваліфікаційної роботи магістра було зроблено такі висновки.

1. Визначено, що банки грають ключову роль для забезпечення та розвитку національної економіки. Саме банківські установи допомагають бізнесу розвиватися, розширювати свою діяльність та, відповідно, збільшувати рівень економічного зростання у країні. Однак, під час кредитування бізнесу може виникати низка питань. Відсутність ефективних методик в кінцевому результаті може привести банк до виникнення значних проблем, адже кожний недооцінений банківський ризик може становити ризик завдання збитків банку. Однак повністю нівелювати ризики під час провадження банківської діяльності неможливо. Цим обумовлюється мінімізація та обмеження впливу ризиків на процес управління ними, а не повне їх уникнення. Проблема ризику платоспроможності та надійності банків пов'язані, в першу чергу, з мінімізацією ризику повернення кредитних коштів за рахунок підвищення якості забезпечення банківських позичок у тандемі із методами і процедурами управління ним.

2. Проведений аналіз наукової літератури щодо визначення сутності поняття кредитування, дозволив встановити взаємозв'язок між іншими економічними категоріями, серед яких: забезпечення кредиту, застава, управління забезпеченням банківських позичок тощо.

3. Визначено, що забезпечення банківських позичок відіграє ключову роль для отримання кредиту підприємством, оскільки якщо бізнес не зможе відповідати по зобов'язанням, банківська установа має право на задоволення своїх інтересів щодо сплати суми кредиту та відсотків по ньому, а у разі неплатоспроможності позичальника – відчуження закладеного майна, в якості забезпечення вторинного джерела погашення позички.

4. Визначено, що на етапі розвитку ринкових умов в сучасному світі, економіка України потребує посилення ролі банківської системи для економічного розвитку. На прибуток від кредитування може впливати зниження платоспроможності позичальників, що залежить від виникнення певних кризових явищ, які відбуваються в певні періоди часу, такі як світові фінансові кризи, військовий стан, пандемія тощо. Внаслідок цього виникає необхідність правильної організації процесу кредитування та безперервного розвитку управління забезпеченням банківських позик. Тому реструктуризація стандартів банківського кредитування, що має, як наслідок, підвищення загальної ефективності управління кредитними ризиками, є особливо актуальною в сучасних умовах розвитку банківського бізнесу.

5. Економіка має властивість швидко змінюватись, саме тому підвищенню ефективності та перегляд стандартів оцінки, положень, різноманітних підходів та методів, що забезпечують повернення кредитних ресурсів, має бути відведена значна роль. Одну з провідних ролей тут грає застава майна та майнових прав, як найбільш ефективний метод забезпечення повернення банківських позичок. Розгляд та пошук нових шляхів для розвитку

ефективного забезпечення банківських кредитів, методів оцінки є передусім необхідним задля зниження кредитного ризику, і, як наслідок, зниження ризику виникнення вірогідних збитків, зважаючи на умови невизначеності та нестабільності, в яких наразі перебуває економіка, а також це сприяє розвитку банківського сектору та економіки в цілому.

6. Досліджено питання комплексної оцінки позичальника, з метою зниження рівня ризику, аби попередити можливе потенційне виникнення проблемних кредитів. Окреслено вагомі перешкоди під час кредитування бізнесу, серед яких: високі ставки по кредитах; кредитоспроможність позичальника; коливання валютного курсу; складність процедури отримання кредиту; конкуренція фінансових установ на фінансовому ринку.

7. Здійснено аналіз банківського сектору, розглянуто динаміку показників сумарних активів банків, зокрема, кредитів, а надалі – здійснення аналізу та визначення динаміки кредитів за категоріями. У переважній кількості банків протягом 2022/2021 рр. відбулось стрімке зростання непрацюючих кредитів, внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Підприємствам стало складно виплачувати кредити, збільшилась кількість бізнес-дефолтів, відповідно, почала стрімко зростати кількість непрацюючих кредитів (NPL). У період 2023/2022 рр. теж відбувалось зростання кількості кредитів NPL, однак вже не з такою інтенсивністю, але бізнесу було не так просто адаптуватися. Виникла необхідність перенесення бізнесу у більш безпечні локації, налаштування відповідних каналів (для постачання продукції, наприклад, для торгових організацій), забезпечення працівників засобами, що є необхідними для віддаленої роботи (якщо специфіка діяльності дозволяє, наприклад, бухгалтерська аутсорсингова компанія, що може надавати свої послуги дистанційно. Після настання пандемії COVID-19, люди адаптувались до віддаленої роботи, тому це вже є налагодженим процесом) тощо. У період 2024/2023 що переважна кількість банків продемонструвала зниження непрацюючих кредитів, у Банку «Південний» один із найкращих результатів – відбулось зниження кредитів NPL на 74,8%. Це може свідчити не тільки про ефективну кредитну політику банку, а й про відносну стабілізацію економічної ситуації в країні. Бізнес адаптувався та навчився працювати в умовах воєнного стану, що сприяє розвитку національної економіки, бізнес бере кредити та має можливість їх віддавати, банки отримують дохід та спроможні відповідати по власним зобов'язанням, оскільки мають на це можливість.

8. Визначено основні джерела доходу банківських установ, також наведено Топ банківських установ за рівнем прибутку за 3 квартали 2024 року (січень-вересень) з розподілом: банки з приватним капіталом, державні банки та банки з іноземним капіталом. Визначено, що ПАТ АБ «Південний» посідає 3 місце у топі банків з приватним капіталом за рівнем прибутку.

9. Досліджено досвід банківського кредитування зарубіжних країн, що, у свою чергу, допомагає розвивати національні стандарти з кредитування, спираючись на досвід іноземних країн. За кордоном найбільш популярними є саме іпотечні позики (житлова та комерційна нерухомість). Визначено характерну особливість фінансово-кредитних установ зарубіжних країн: поділ

на цільові кредитно-ощадні банки та кредитно-банківські установи. Система кредитування залежить і від країни: наприклад, у Данії діє система іпотечного кредитування, за якою 100% іпотечних зобов'язань перетворюються на цінні папери, що згодом реалізуються на ринку з метою залучення джерел фінансування. З огляду на це, на цю країну припадає приблизно 30% іпотечних кредитів в обігу в Європейському Союзі.

10. Розглянуто метод кластерного аналізу, здійснено, безпосередньо, кластерний аналіз, а також представлено пропозиції щодо вдосконалення і адаптації до нових умов управління забезпеченням банківських позичок та надано рекомендації щодо вирішення ймовірних проблем.

11. Виявлено ключові моменти, які можуть стати на заваді кредитування внаслідок військових дій, запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем. Розглянуто ймовірні сценарії розвитку подій, а також наслідки цих сценаріїв задля ефективного кредитного менеджменту. З огляду на військові дії, що тривають, обстріли, методики, що працювали до військового вторгнення – можуть виявитися неефективними за сучасних умов, в результаті чого виникає необхідність їх перегляду.

12. Запропоновано класифікацію підприємств-позичальників для найбільш повної оцінки бізнесу, оскільки бізнес, що перебував в окупації чи на лінії фронту сильно постраждав і підприємства зазнали значних збитків. Розглянуто ймовірні сценарії розвитку подій, а також наслідки цих сценаріїв задля ефективного кредитного менеджменту.

Зроблено висновок, що рекомендації при належному застосуванні здатні підвищити якість кредитного менеджменту та вдосконалити технологію оцінки. Ефективний кредитний менеджмент дозволить банку знизити рівень ризику та запобігти виникненню проблемних кредитів, що позитивно впливатиме на розвиток банку, як бізнесу, а також економіки України в цілому.

АНОТАЦІЯ

Дудко Д.І. «Управління забезпеченням банківських позичок».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес управління забезпеченням банківських позичок.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти кредитування; обґрунтовано сутність кредиту та кредитного ринку, стабільність банків; визначено основні засади забезпечення для кредитування; розкрито методичні засади оцінки заставного забезпечення та підвищення рівня якості оцінки позичальника для кредитування.

Розкрито характеристику кредитування та методичні інструменти його здійснення; функції застави, методичні підходи до оцінки заставного забезпечення; проведено аналіз банківських установ; визначено ключові напрямки розвитку банківських кредитів та запропоновано ймовірні сценарії тенденції щодо розвитку кредитного ринку в умовах військового стану та вдосконалення технології оцінки для забезпечення ефективності управління банківських позичок.

Ключові слова: банк, фінансова установа, кредит, позичка, забезпечення, застава, ліквідність, оцінка, резерви, аналіз, кредитна політика, ризики, ринок, стратегія, ринкова ціна.

ANNOTATION

Dudko D.I. Management of securing bank loans.

Master's Thesis for the Degree of Master in the Specialty "Finance, Banking, Insurance, and Stock Market" – Odessa National Economic University. – Odessa, 2024. The Master's thesis consists of three chapters. The object of the research is the process of management of securing bank loans.

The thesis examines theoretical aspects of lending; substantiates the essence of credit and the credit market, the stability of banks; identifies the main principles of collateral for lending; reveals methodological principles for assessing collateral and improving the quality of borrower assessment for lending.

The characteristics of lending and methodological tools for its implementation are disclosed; functions of collateral, methodological approaches to assessing collateral; analyzes banking institutions; identifies key areas of bank loan development and proposes probable scenarios of trends in the development of the credit market under martial law and improves assessment technology to ensure the efficiency of bank loan management.

Keywords: bank, financial institution, credit, loan, collateral, collateral, liquidity, assessment, reserves, analysis, credit policy, risks, market, strategy, market price.